

ניצוץ אחד

בה"י
פרשת אמור תשפ"ה

ניצוץ אחד ופרפראות יקרות משיעורי מורנו
הגה"ח ר' דניאל חיים אלתר שליט"א
ראש ישיבת 'פני מנחם' בעיה"ק ירושלים תובב"א

יו"ל בסיוע הנגיד הרבני המפואר
הרה"ח ר' מאיר מלניק ומשפ' שיחי
ברוקלין - ניו יורק

רזא דאחד
שיחות ודרשות

אמר אל הפתנים
בני אחרן ואמרת אליהם
(ויקרא כא, א)

אמור ואמרת, להזהיר גדולים על הקטנים

קטן אתה בעיניך

ביאר האדמו"ר הזקן מסאדיגורא זצ"ל (אמת לעקב), כי הרמז להזהיר גדולים שיישארו קטנים בעיניהם, ובל יגבה לבם בקרבם.

[מעשה באדם שהגיע לפרקו בפרק שני של ימי חייו, עמד לחופה בזיווג שני, ועובר לכך ביקש את ברכתו של אחד מחכמי הדור שליט"א, ושאלתו בפיו: ידוע בשם גדולי ישראל, ומטו בה משמיה דהרבי ר' יהונתן אייבשיץ זצ"ל אי נמי בשמיה דהרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ זצ"ל, שאמר הלא כה גדול הוא יום החופה, מה חבל שנמסר בידי ילדים קטנים... והנה, כעת הוא נמסר לאנשים גדולים, מה עלינו לדעת ולכוון. השיבו בשנית: עלינו לדעת שבאמת אנחנו ילדים קטנים...]

לנפש לא יטמא בעמיו, כי אם
לשאריו תקרב אליו לאמו ולאביו
(ויקרא כא, א-ב)

בן קם תחת אביו

הקשו המפרשים, מפני מה הקדים את אמו לאביו.

וביאבן עזרא' ביאר הטעם שהקדים את אמו לאביו, 'כי הזכיר חי יותר מהנקבה, ברוב', כך שהכהן נזקק להיטמא לאמו טרם נטמא לאביו. והקשו על דבריו, שאם כן למה להלן (פס"ה) גבי כהן גדול הקדים אביו לאמו, באומרו 'לאביו ולאמו לא יטמא'.

והגאון רבי יעקב געזונדהייט זצ"ל, מרבני וורשא, ביאר באופן נפלא (פי' בס"א, כס"א תרפ"ה סי' עה, ב עמ' 4 - 537 בשם הגר"י מכלותין ז"ל), שהרי כהן גדול אינו מתמנה בחיי אביו, שאילו היה אביו קיים, לא היה הבן נעשה כהן גדול. שהרי בדרך כלל יורש את מקום אביו (מ"ב אה"ר ט"ז), ורק אחר מיתת אביו, מתמנה הבן לכהונה גדולה. אם כן, אצל כהן גדול מיתת אביו לא תהיה אחר מיתת האם. שכן אם אביו קיים עדיין בעת מיתת אמו, מסתמא לא היה הבן כהן גדול.

ובזה ביאר גם מה שהזכירו במשנה (מס' יב, א), שאמותיהן של כהנים גדולים היו מספקות מים ומזון לרוצחים בשגגה, בעת שהותם בערי המקלט אליהן גלו. ולמה לא הוזכרו אבותיהם, כי מסתבר שכבר אין להם אב שידאג עבורם, אלא אם בלבד.

רבותא קא משמע לן

המשך חכמה' מתרץ בפשטות כי בכל פסוק נקט את הרבותא. כהן הדיוט, שמצווה להיטמא לקרוביו, אומרת התורה כי גם בפטירת אמו, אשר אביו מחויב בקבורת אשתו (פי' בימות פטו'), ויש לה קבורין, עדיין אף שהאב מחויב לקבורה, מזהירה התורה את הבן כי גם עליו יש מצוה להיטמא לאמו. ולאידך בכהן גדול הרבותא להיפך, שאף

קדשים יהיו לא-להיהם... לחם
א-להיהם, הם מקריבם והיו קדש
(ויקרא כא, ו)

עיקר ותוספת

מפרש היה הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל (אמרי שם), 'קדושים יהיו לאלוהיהם', ראוי והגון להיות האדם קדוש כפי שציוה אותו ה' אלקיו. אך גם כאשר רוצה האדם לקבל על עצמו גדרים וסייגים מעבר למה שציוה הקב"ה, 'והיו קודש' מעצמם, יש לזכור לעבוד את ה' כפי הסדר. שאת הדגש יש לתת על קיום מצוות הבורא ורק אחר כך תוספת גדרים, אך לא להחליף עיקר בטפל.

באופן זה יתבאר בדרך צחות דברי הפסוק שבאמצע הענין, 'לחם אלקיהם', והוא על פי דברי אותו חסיד ישיש, שריד לדור דעה, הרה"ח ר' לייבל קוטנר ז"ל, במענה לפרחי החסידים שבאו ללמוד ממנו 'איך נעשים חסיד'. פנה אליהם בתמיחה: חסיד? למה הינכם מחפשים חמאה, אם לחם אין לכם עדיין? קודם כן תשאלו מהו יהודי, ואחר כך תברורו איך מתעלים להיות חסיד. זה מה שמרומז בקרא 'לחם אלקיהם הם מקריבים', תחילה יבקשו 'לחם' - איך לקיים את מצוות הבורא, ורק בשלב שני 'והיו קודש' - שימחו גם חמאה על הלחם...

וקדשתי... קדש יהיה לך (ויקרא כא, ח)
וקדשמו - על כרחו... קודש יהיה לך - נהגו בו קדושה לפנות ראשון ככל דבר ולנכך ראשון כסעודה

סעודה בעל כרחו

מסופר על רבה של לודז' הגאון רבי אליהו חיים מייזל זצ"ל [נלב"ע י"ד באייר תרע"ב] שפעם עלה לביתו של גביר אחד להתרומם לדבר מצוה, והלה חפץ לכבד את הרב ולהזמין לסעוד עמו. הפציר בו העשיר, אך הרב סירב. חזר הלה והפציר שוב ושוב לבלי הרפות, עד שנענה הרב ואמר: מעודי נתקשיתי בדברי רש"י אלו, שהלא חז"ל (פס"ג ויש) דרשו מ'ויקדשתי' שלש דרשות - לפתוח ראשון, לברך ראשון בסעודה, וליתול מנה יפה בסעודה. ולמה אם כן השמיט רש"י את הדרש השלישי. אלא לפי שכתב כאן 'ויקדשתי' - 'על כרחו', ולא רצה שיהא במשמע שגם מנה בסעודה נותנים לו בעל כרחו. רק אם ירצה - יאכל, ולא בכפייה...

ברכת מזל טבא וגדיא נאה

לידינו הנכבד הרה"ח ר' יהודה לייב אברהם גוטמן שליט"א, מנציבי המכון ותומכיו בן ידינו הנכבד הרה"ח ר' משה עקיבא שליט"א ולחתנו ידינו הרה"ח ר' ישראל מיטלמן שליט"א בן ידינו הנכבד יעקב שמואל שליט"א לרגל היכנס הנכד הבן הבה"ח יצחק ח"ו לעול תורה ומצוות יזכר לראות רוב נחת מוננו ומכל יוצ"ח, מתוך רוב ברכה ושמחה, בביתו גופא ונורא מעליא ברוקרה ובהערכה: ישראל מווסון ואברהם מרדכי טאומן, בשם מכון 'אור חדש'

כל יהודי הוא 'כהן'

שעיקר עסקיו היינו בענייני העולם הבא

אמור אל הכהנים בני אהרן וגו' לא יקרחו קרחה בראשם וגו' ובבשרם לא ישרטו שרשם (כ"א ט"ז).

'הכהנים' - 'בני אהרן'

בפרשת איסורי הכהנים יש לדקדק כמה עניינים. בראשונה, כפילות הלשון 'הכהנים' - בני אהרן, והלא היינו הך.

עוד יש לנו לעיין בסוגיא זו בהגבלת הצער על המת. דאיתא במסכת סנהדרין (ס"ב) שבעת הלוויות של רבי אליעזר הגדול בדרך מלוד לקסרי היה שם רבי עקיבא 'והיה מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ' על האבדן הגדול. וכתבו התוספות (פס"ד ס"ה) 'ומשום' שרט לנפש' (על"ט, כ"ח) לייבא, דמשום תורה קעביד' וכמו שאמרו שם שהצטער ואמר 'הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להצרותי' [כלומר, הרבה שאלות יש לי לשאול, ואין למי לשאול. רש"י].

ותירוצם מוקשה. בשלמא אילו היו מתרצים שמצות עשה דכבוד התורה דוחה לאו דאיסור קרחה - נקבל. אבל מדבריהם משמע שהותר לו לרבי עקיבא איסור שרט לנפש כיון שלא היה זה על המת אלא על התורה. אי הכי, ביטלת לאו זה. שהלא כל בכיה היא על תועלת שהיתה מהמת ואיננה, ולא על המת עצמו. או על קרבה יתרה שנתבטלה או על שותפות שנגדעה או על אחווה שנקטעה וכדומה, ואם אמנם תורה היא סיבה נכונה וטהורה לבכיה, אך מנלן לחלק בין הצער על איבוד תועלת רוחנית לבין הצער על איבוד תועלת גשמית, גבי איסור קרחה ושרטת. את כולן אסרה תורה.

ויתיישב בהקדם הא דאתמר גבי אשכבתיה דרבינו הקדוש (מכות צ"א) 'ההוא יומא דאשכבתיה דרבי נפקא בת קלא ואמרה 'כל' דהוה באשכבתיה דרבי - מזומן הוא לחיי העולם הבא'. ההוא כובס כל יומא הוה אתי קמיה [דרבנן], ההוא יומא לא אתא. כיון דשמע הכי, סליק לאיגרא ונפל לארעא ומית. יצתה בת קול ואמרה 'אף ההוא כובס מזומן הוא לחיי העולם הבא'.

הרבה אחרונים דנו בדברי הגמרא, האין זכה אותו כובס לחיי העולם הבא דווקא על ידי פעולה זו שאמור בה (פי' מדרש שכל טוב [מנחם] בראשית מה, ז, ד"ה כי אין: וכן בס"א פסוקים) שהמאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעולם הבא.

מיתה לטובת העולם הבא

הגאון בעל 'שואל ומשיב' זצ"ל (דברי שאלו חידושי אגדות כחצות ק"ק) כתב ביאור נפלא. כי הנה יש לתת טעם בהא גופא שהמאבד עצמו לדעת אינו יורש עולם הבא, מדוע החמירו בו יותר מכל עוברי עבירה. אלא, הלא ירידת הנשמה שכולה רוח אל תוך הגוף החומרי בעולם השפל הזה, אינה כי אם לשם מטרה אחת - לאגור ולאסוף לעצמא תורה ומצוות ולבוא אל תיקונה בעולם הבא. אכן, כיון שגדלה הנשמה בתוך גוף חומרי, נוטה האדם לשכוח את עיקר המטרה ומבקש להתענג בתענוגי העולם הזה. עם כל זאת, כיון שסוף כל סוף הוא גם מקיים מצוות ומעשים טובים, למרות נטייתו החומרית, זוכה הוא לחיי העולם הבא.

אבל, אם מחמת סבל וצער של חיי העולם הזה, הוא כבר מוכן לאבד את חיותו וממילא את האפשרות לקיים תורה ומצוות, הרי הוא קובע בנפשו שלא היתה ביאתו הנה לשם חיי העולם הבא, אלא לצורך תענוגי העולם הזה, ולכן כאשר נמנעים תענוגים אלו ממנו מפני סאת ייסוריו, מביא על עצמו מיתה, רחמנא ליצלן, שכן התכלית - לדידו - אינה מתקיימת בו.

על כן החמירו בעונשו כל כך שלא יזכה לחיי העולם הבא, שהרי הוא עצמו הכריע בפעולתו זו, שהעולם הבא אינו חשוב כלום והשגתו אינה כדאית לסבול מעט רעות בעולם הזה, אם כן הפסיד חלקו בידים.

**כִּי כָל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם לֹא יִקְרָב
אִישׁ עוֹר אוֹ פֶּסֶח אוֹ חָרָם אוֹ שְׂרוּעַ.
אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ שָׁכָר רֶגֶל
אוֹ שָׁכָר יָד (ויקרא כא, יח-יט)**

מום מולד או נרכש

מפני מה שינה הכתוב מלשון הווה ללשון עתיד, שמתחילה אמר 'אשר בו מום', בהווה, ואילו בפסוק שאחריו אמר 'אשר יהיה בו שבר רגל, לשון עתיד.

תירץ השואל ומשיב בספרו 'דברי שאול' על התורה, וכן תירץ גם הרמב"ם רבי בנימין מזלאזיץ זצ"ל [מתלמידי המגיד ממזריטש והרה"ק מזלאטשוב] (חרי"ט), כי בפסוק הראשון דיבר על מומים שמלידה, והם כבר אצלו מאז שבא לעולם. שנולד עיוור או פיסח, חרום או שרוע. אך בפסוק השני אתא קרא לאשמעינן גבי מומים שאינו נולד עמיהם, היינו שבר רגל או שבר יד, ולכן שפיר שייך בו לשון עתיד 'אשר יהיה'.

**וְשִׁמְרוּ אֶת מִשְׁמַרְתִּי
וְלֹא יִשְׂאוּ עָלֵי חֲטָא (ויקרא כב, ט)**

הדבק במידותיו

דרוש דרש הדברי ישראל' ממוזיץ זצ"ל מקרא זה כמין חומר. היזהרו לשמור את משמרת. ומהי משמרת, ולא ישאו עליו חטא, כשם שאני איני רואה חטאים בבני ישראל, 'לא הביט אוון ביעקב' (מדרש כב, ט). כך אתם 'ולא ישאו עליו חטא', שנראה כל אחד מעלת חברנו ולא חסרוננו.

**וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְחֵלְלָהּ יִרְצֶה לְקַרְבָּן
אִשָּׁה לָהּ (ויקרא כב, כו)**

תכנת שבת

במדרש (ויקרא כו, י) מובא שהטעם שאסרה תורה להקריב בהמה למזבח עד שתהיה בת שמונה ימים, הוא כדי שיראה פני המטרונא תחילה. שאחרי שעברו

עליה שבעת ימים, בהכרח שכבר עברה עליה שבת אחת, שכן אין שבעת ימים בלא שבת, ואז היא רצויה לקרבן.

המליצו הראשונים (דעת וקדוש במדבר כח, ט; שפלי הלכות, ענין שבת ס' פב הוצ'א צ"ר י"ט י"ט, וי"ט) כי זהו נוסח התפילה שאנו אומרים 'תכנת שבת רצית קרבנותיה', כי 'תכנת' הוא לשון 'מתכונת', במשמע של מנזן וספירה (עי' רש"י שמות ה, ח). שרק לאחר שנמנו שבעה ימים, שעברה עליה שבת אחת, אז 'רצית קרבנותיה', רק אז מותרת להקריבה ועולה לרצון.

**וְלֹא תַחֲלִלְוּ אֶת שֵׁם קִדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי
בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (ויקרא כב, לב)**

וכשהוא מוסר עליו ימסור עליו מנת למות.
שכל המוסר עליו מנת הנס, אין עשין לו נס

הדרך לקידוש השם

תמה ה'שפת אמת' זצ"ל (עי' תלפ"ה ד"ה וקדושתו), וכי מה שאמרנו שלא למסור עצמו על מנת שיעשה לו הנס,

רזא דאחד - המשך מעמוד א

לפני ה' לשרתו ולעובדו, לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלוקים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם - הרי זה נתקדש קודש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ועולמיו עולמים'.

על כן הוזהרו כל בני ישראל שלא לשום קרחה בין עיניהם למת ולא לשרוט שרש. כי מי שהוא 'כהן' ומבקש להתקדש בקדושת משרתו ה' הכהנים, הרי הוא בודל מענייני העולם הזה ואין לו צער ויגון יותר מדי ממנו המוטל לפניו.

זוהי עבודתו לעת הזאת - ימי ההכנה ליום חתונתו זה מתן תורה' (פא"ר ג' יא - תענית ט"ז), אשר בו נאמר לכל אחד ואחד מישראל (שמות י"ז, י) 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש'. בימי ספירת העומר עמלים אנחנו להיות יותר ויותר 'כהנים' ופחות להתפעל ממאורעות וענייני העולם הזה.

ועל כך באה הכפילות בריש הפרשה 'אמור אל הכהנים בני אהרן' - 'בני אהרן' הם אלו המיוחסים אחר אהרן שבהם ריבה הכתוב מצוות יתירות ועליהם מוטלת חובה כפולה ומכופלת להתנתק ולהתרחק מענייני העולם הזה. ו'הכהנים' הם כל בני ישראל המקודשים לעבודת ה', כי עצם היסוד המוסרי הנלמד מהלכה זו, נוהג בכל ישראל, ועמך כולם כהנים.

'בר יוחאי' נמשחת אשריך'

בעל ההילולא התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי, הוא מרא דשמעתא. שלא היתה דעתו נוחה מהעסק המרובה בענייני העולם הזה ולא יכול היה לסבול התעסקות בחומרות - 'מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה' (פא"ר ג' יא). לדידו היו כל ענייני העולם כמתים, טפלים ובזויים, ורק ענייני עולם הבא תפסו אצלו מקום. הוא בז לכל ההשקעה המיותרת בחיי שעה, על פני העסק בחיים האמיתיים, ואמר במר לבו (פא"ר ג' יא) 'אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישא וזורע בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה?...'.

על כן התעטר רבי שמעון בר יוחאי במידת 'אשריך', וכדברי הרמב"ם 'אמרי חיים' מויוניץ זצ"ל (אמרי חיים ח"ג ל"ג בשמך ד"ה בר יוחאי - פא"ר ע"ג ק"ק) שפירש את הפיוט האמור עליו 'בר יוחאי נמשחת אשריך', שרבי שמעון נמשח והוכתר במידת 'אשריך' - שכל מה שיעבור עליו לא יפגע בשמחת חיינו ובעונו רוחו, שמי שיודע שענייני העולם הם הטפלים וחבל להשקיע בהם על פני ההשקעה הנכונה בדברים הנצחיים, אינו מתפעל משום דבר שעובר עליו, אלא 'כל מה שיארע לו - אשרי לו'.

'הוד והדר תשוה עליו'

והביא ה'אמרי חיים' מה שדרשו קדמונים בזה בכתוב (תהלים כ"א, י) 'הוד והדר תשוה עליו'. הוד הוא נוי ופאר - טוב וחסד, 'הדר' הוא מלשון חזרה בלשון ארמי, כלומר כשהוד הוא חוזר ונקרא מסיפא לרישא - 'דוה', שהוא היפוכו של ההוד, והיינו כאשר המצב אינו כפי טוב אלא צער ויגון. ומי שזוכה 'הוד והדר תשוה עליו' וירא שמים יוצא ידי שניהם - הן 'הוד' והן 'היפוכו' - 'דוה', שניהם שווים בעיניו ואינו מתפעל מכל מצב שהוא.

והלא יומא דהילולא דיליה הוא בל"ג בעומר שבו מאירה מידת 'הוד שבהוד', שהיו שווים אצלו גם 'הוד שבהוד' וגם 'דוה שבהוד' - הן האגרא רמא והן הבריאר עמיקתא. הן מקום ה'אידירא' והן צער המערה. בכל מקום ובכל זמן, תמיד 'אשריך'. וזהו ביאור הפיוט 'במערת צורים שעמדת, שם קנית הודך והדרך' - במצבו הירוד, בין החולות ובנקיקי הסלעים, שם סיגל לעצמו מידה זו שיהיה תמיד 'אשריך' הן בעת 'הוד' והן במצב של 'הדר' - היפוך ההוד.

תורתו מגן לנו, ומשנתו זאת היא מאירת עינינו, ותקוותו כי הוא ימליץ טוב בעדנו, לאור באור החיים האמיתיים ולהכיר בענייני העולם כאפסיים. והלואי ונתאים עצמנו להיות 'ממלכת כהנים וגוי קדוש' ונתכונן כראוי ליום חתונתו מתוך שפע רב, אכי"ר.

שונה הדבר בתכלית, במעשה באותו הכובס. שכן אצלו אדרבה, הוא גרם לו מיתת העולם הזה, דייקא מפני יקרת העולם הבא בעיניו. שכיון שכל רצונו היה לזכות לחיי הנצח, והנה החמיק הזדמנות נפלאה לזכות לזה בקלות, שלא זכה להשתתף באשכבתיה דרבי, משום הכי מאס בחיים הגשמיים החולפים. אמור מעתה, דווקא בפעולתו זו קבע בנפשו שכל מטרת ביאת נשמתו להאי עלמא, אינה אלא לקנות בו חיי העולם הבא, ומה בצע לחיי כאשר החמיק את ההזדמנות הגדולה הזו לזכות בכך. אם כן שפיר ראוי הוא לחלקו לעולם הבא, כשאיפתו.

'למת' - לא-מת

מה נמלצו אפוא דברי התוספות בדבר היתרו של רבי עקיבא לשרוט בבשרו על מיתת רבו רבי אליעזר הגדול 'דמשום תורה קעביד'. שהרי מבואר בזהר הקדוש (יח. ח"א רמ"א: ש"ט, ח"ג קט"ז) בטעם איסור הקרחה והשקטת על המת, שאליבא דאמת אין לבכות ולהתעצב כלל על אדם שמת, שכן הנשמה שבה לבית אביה כנעוריה והמיתה אינה אלא העברת הנשמה מהעולם החולף לעולם הנצחי להתעדר בנעם זיו השכינה. ובספר 'חומת אנך' (פר רמ"א: ח"א ד) כתב החיד"א בשם רבי יהודה הכהן לפרש בזה את הפסוק (דברים י"ז, ב) 'לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת' שהוא נקרא 'לא-מת', דהיינו שהוא כלל לא מת אלא עבר לעולם האמיתי והעיקרי, והאיך נצטער. על כן, כאשר שורט אדם שרש על המת, מייקר הוא את העולם הזה על פני העולם הבא, וזהו החטא.

אם כן, אדרבה, כאשר הצער על המת הוא משום תורה - נאה לבכות ולהתאבל מרורות. ועל כך אכן בכה רבי עקיבא אחר מותו של רבי אליעזר הגדול, שמעתה תחסרנה לו תורת רבו וחכמתו, והרי זה חסרון בקנייני עולם הבא, שאבד ממנו 'רבו שמביאו לחיי העולם הבא' (פא"ר ג' יא). וכאשר באיבוד חיי עולם עסקינו, ולא בהפסד חיי שעה - 'על דא ודאי קא בכית', ועל כך שפיר יאי לן להצטער, לשרוט ולהתאבל.

מהות הכהן - עולם הבא

הענין האמור הוא מהותם של הכהנים - שמבינים ומכירים שהעולם הזה אינו אלא פרוזודור לטרקלין שהוא העולם הבא. וכענין האמור בהם (דברים י"ז, ב-ג) 'לא יהיה לכהנים הלויים, כל שבת לוי, חלק ונחלה עם ישראל וגו' ה' הוא נחלתו כאשר דיבר לו' - לכהנים לא היתה אחוזה בארץ וממילא לא היתה להם אחיזה בארציות. גם בעולם הבא כהנים כהן בעולם הזה, הם לא היו בני העולם הזה אלא בני העולם הבא. אמנם גם הכהנים בני אדם המה, בשר-ודם, והיו להם שיג ושיח בענייני העולם ההכרחיים. וכמו שאמרו בגמרא גבי כהן גדול (י"ט פ"א) 'מי לא בעי מייעל לבית הכסא, ומי לא בעי מינים'. אבל עם כל זאת, היה ראשם ורובם בעסק העולם הבא וכל ענייני העולם הזה נעשו בדרך אגב, בקרירות ובמיעוט חשיבות, כדברים טפלים וארעיים.

על כן הוזהרו הכהנים ביותר על טומאת המת, בתוספת הרחקה מכל ישראל, כיון שהם 'בני עולם הבא' יותר משאר כל אחיהם בני ישראל, ולהם יותר ראוי ונכון שלא יצטערו ולא יתאבלו בשעת העתקת מושב קרוביהם ומכריהם מהפרוזודור אל הטרקלין.

ועמך כולם כהנים

אמנם, אם כי לבני אהרן ישנן הלכות יתרות בהרחקה מעצב המת שאינם נטמאים לו, אך גם לכל ישראל ישנה חובת ההרחקה מריבוי עצב למת, באיסור קרחה ושריטה. והיינו טעמא, שכן 'כהן' אינו דווקא מי שאביו כהן והוא כשר לעבודה בבית ה'. 'כהן' הוא מי שהוא עובד את ה' ומשרת אותו. ומהאי טעמא נפסק (אורחות י"א, ש"פ י"ד ס' רמ"ט) שממזר תלמיד חכם קודם לכהן עם הארץ, כי אין חשיבות הכהן בייחוסו אלא במדותיו, וכאשר הממזר עוסק בתורה שייקרה היא מפנינים' (פא"ר ג' יא) הרי הוא יקר מכהן גדול בשעה שנכנס לפני ולפנים (עי' סוטה ד').

ומפורסמים המה דברי הרמב"ם בזה (פ"ק שמיטה וי"ב פ"ה י"ג) 'ולא שבת לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד

פרק אחד

משיעורי פרקי-אבות

פתורה יש

לו שְׁכַר חֲרִיבָה לִיתֵן לָךְ (ה, י)

תחרות קשה

לכאורה צריך ביאור מהו 'יש' לך בטלים הרבה כנגדך'. הלא היה לו לומר 'יש לו עונש הרבה ליתן לך', כשם שאמר בסיפא דמתניתין על מי שעמל בתורה 'יש לו שכר הרבה ליתן לך'.

ויש לומר בדרך צחות, שלא דיבר התנא אלא במי שלומד תורה שלא לשמה, וחפץ הוא להתפרסם ולקנות שם נכבד, וכל עסקו ומעייניו אינם אלא להתכבד. משרואה את העמל הרב שבקנין התורה, מתיירא הוא שמה לבסוף לא יצמח ממנו אלא סתם בטלן, ועל כן מבקש לעזוב את תלמודו וללכת למסחר, לצבור לו כבוד ופרסום בין סוחרים ושועי ארץ. כסבור הוא להאדיר את שמו באחד מן המקצועות המכובדים. על כך אומרת המשנה 'הוי ממעט בעסק, ועסוק בתורה'. היינו אל תעשה 'עסק' גדול מעצמך, ואל תבקש לעצמך כבוד. אלא שב ותלמד תורה מתוך שפלות שפל רוח והצנע לכת, וסוף הכבוד לבוא. ואשר לתאוות הפרסום שלך, אדרבה, אם תתבטל מן התורה ותלך לחפש את מקומך בין התגרנים, דע לך כי 'יש לך בטלים הרבה כנגדך'. כמה 'ליידיגייערס' וריקים יש בשוק, הרבה למאוד, ויקשה עליך ביותר להתחרות עמם ולהתגדל יותר מהם. מה שאין כן בתורה, בעוונותינו הרבים מועטים הם הלומדים יושבי אוהל, ואין כל כך הרבה שיתחלקו עמך. דווקא שם יוכל להיות לך שם כאחד הגדולים אשר בארץ. או אז, אחר שתקבע עצמך בבית המדרש, מתוך שלא לשמה בא לשמה.

ואל יבטיחך יצרך שֶׁהַשָּׂאוֹל בֵּית מְנוֹס לָךְ (ה, כב)

יזכור לו יום המיתה

פירש באזור אליהו, אל יבטיחך יצרך ויפתך לתאוות. והוסיף התנא כי העצה לזה היא, להזכיר לו יום המיתה (פי' כנסת) (ו), ובוזה יהיה השאל בית מנוס לך.

בדומה לזה איתא בילקוט הגרשניי בשם המגיד מווידיסלאב זצ"ל [אביו של הרבי ר' בונם מפשיסחא זצ"ל], 'אל יבטיחך' היצר הרע שתוכל לטעון בדין 'יצרך', שהיצר הרע הוא שגבר עליך, כי יענו לך שהרי 'השאל בית מנוס לך', שהיתה לך עצה כנגדו להזכיר לו יום המיתה.

הרה"ק רבי חנוך העניך מאלכסנדר זצ"ל אמר שהיתה לו אכסניא בפשיסחא יחד עם הרה"ק מאיזביצה זצ"ל, ושמע שהיה מפרש לעצמו קודם השינה, 'האירה עיני פן אישן המוות' (תהלים י, ד), 'איך זאל נישט פארשלאפן די לעצטע עצה' [-שלא אחיה ישן על משמרי ואשכח מעצה זו של 'יזכיר לו יום המיתה']...

איזהו חכם,

הלומד מפל אדם (ה, א)

חכם ותלמיד-חכם

כתב ב'שפת אמת', דהיינו משום שהקב"ה הטביע במעשה בראשית בכל אדם שיהיה בו משהו להתלמד ממנו, ומי שאינו יכול ללמוד מכל אדם - מזה מוכח שלא נגמרה החכמה שבו. והוסיף עוד שמפני זה נתכנה בלשון חז"ל הביטוי 'תלמיד חכם', לפי 'שכל כחו של חכם על ידי שהוא תלמיד'. בזה מבוארים דברי התנא, 'איזהו חכם' אמיתי, 'הלומד מכל אדם'. ה'תלמיד חכם' הוא החכם האמיתי.

וכבר איתא כעין זה ב'תולדות יעקב יוסף' (בראשית ד' ופס' כהן) בשם גדול אחד, שביאר בדרך חידוד והלצה לישנא דתלמודא 'שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה לימוד' (פ"ז יט). וכך פירשו: 'שיחת חולין', היינו מטבע לשון בשפת העם, 'של תלמידי חכמים', היינו של הביטוי 'תלמידי חכמים', מפני מה הוא, משום ש'צריכה לימוד'. כלומר, מפני מה נקראו רבותינו בשם 'תלמידי חכמים', והלא בשלמא אנשים כערבנו, הננו לכל היותר תלמידים של החכמים, אבל רבותינו, הרי הם כבר חכמים בעצמם, ולמה עדיין מכנים אותם 'תלמידי חכמים'. ומשני, כי 'צריכה לימוד', היינו שהחכם האמיתי מרגיש תמיד שהוא עדיין צריך ללמוד, וטרם הגיע לשלמות בתורה, לכן אכן מכונה הוא בתואר תלמיד חכם.

בזה יתכן לבאר את הנוסח האמור ב'קדיש דרבנן', 'על ישראל, ועל רבנן, ועל תלמדיהון, ועל כל תלמידי תלמדיהון'. כיון שכבר יש לרבנן הללו תלמידי תלמידים, נמצא שהתלמידים שלהם הם כבר בעצמם רבנן, ולמה נקראו תלמדיהון.

אלא שבאמת שתי דרגות שונות מצאנו בין החכמים, יש שהם בגדר 'רבנן', אבל יש מרבותינו שהם בבחינת 'תלמיד חכם' הנזכר, שכל כמה שלומד ומשיג יותר, יודע בנפשו שיש לו עדיין הרבה מה ללמוד וממי ללמוד, ו'רבנן' אלו - 'תלמדיהון' של רבנן יקראו. אף על פי שהם מלאים וגדושים בתורה, ותלמידים רבים יעמידו. ותלמדיהם של אלו בשם 'תלמידי תלמדיהון' יכוננו. ויותר מכך יש לומר, שדבר זה עצמו למדו מרבותיהם, איך להיות 'תלמיד' גם כשהוא כבר 'חכם', והם הנקראים 'תלמידי תלמדיהון'.

הוי מַמְעֵט פְּעֶסֶק וְעֶסוֹק פְּתוּרָה ... וְאִם פְּטִילַת מֶן הַתּוֹרָה, יֵשׁ לָךְ פְּטִילִים חֲרִיבָה פִּנְגֵּרְךָ וְאִם עֲמִלַּת

סיבתו היא רק משום שלאיש אשר כזה אין עושים לו נס? והרי עדיפא מינה הוא, והיה לרש"י לומר בפשיטות, שימסור עצמו לשם שמים על מנת למות, כמו שבכל המצוות יש לעשותן לשם שמים.

ומתרחץ ה'שפת אמת' כי שתי הסיבות אחת הן. שבאמת ודאי מתגדל ומתקדש שמו יתברך עת נעשה נס ופלא לאוהבי שמו. ועל כן שמה אמור יאמר עובד ה' לעצמו, אמסור עצמי למיתה וה' יעזרני ואינצל בדרך נס, ועל ידי כך אזכה לקדש שם שמים. לזאת בא להשמיענו שבדרך זו לא תעלה משאלתו בידו. כי מאחר שסמך על הנס, לא ייעשה עבורו אותו הנס. ודווקא על ידי שימסור עצמו על מנת למות, ויבטל את טבעו ורצונו לשם שמים, רק באופן זה יוכל להמשיך את הנס ממקור ושוורש הנסים בעולם העליון. וזהו שאמר הכא, אם ברצונך לקדש שם שמים בעשיית נסים לעושי רצונו, אזי מסור עצמך לשם שמים, ועל ידי כך תמשיך עליך נסים ותקדש את שם ה'.

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שְׁבִתוֹן

(ויקרא כג, ג)

עצה למנוחת אמת

פירש ב'נועם אלימלך' (ד"ה דבר) כי אף שהזקק האדם לעסוק במלאכתו, מכל מקום אל לו להשקיע את ראשו בתוך העבודה, במשנה מרץ ורוב חשק, אלא יעשה את עבודתו רק על פי חובת ההשתדלות, בלא להטריד את מוחו ולייגעו בעסקיו. זהו 'ששת ימים תעשה מלאכה', כאילו נעשית מאליה, בלא שהאדם שקוע בה ראשו ורובו. ואם אתה עושה כן, אזי תזכה כי 'ביום השביעי שבת שבתו', כאשר תבוא השבת אזי תזכה למנוחת אמת, ולא יטרידוך הרהורי חול מכל ימות השבוע.

וּסְפַרְתָּם לָכֶם (ויקרא כג, טו)

ספירה של בעל הבית

המחיש זאת הגאון רבי שלמה יוסף זווין זצ"ל (נפטר ונשעדים כאן ד') במשל, לשניים שסופרים את פדיון יומם אחרי גמר יום העבודה, הקופאי ובעל הבית. שניהם עושים את אותו המעשה, אך הבדל רב ביניהם. כי הקופאי סופר ללא כל רגש, כי אחת היא לו אם הפדיון גדול או קטן, הוא את שלו יקבל על עבודתו היומית. אבל בעל הבית, אצלו יש משמעות לכל פרוטה שהוא סופר. לבו הומה ועולז בכל מטבע נוסף שעובר תחת ידו. הרי אלו הם רוחויו, ומהם מחייתו. זאת אשר מורה כאן התורה 'וספרתם לכם', ספרו את ימי הספירה 'לכם', בידיעה שהם משמעותיים ביותר עבורכם. כל יום ויום הוא תיקון המידות, ובסופם מגיע אור חג השבועות. כזו ספירה תספרו, ולא ספירה של אדם זר, שהיא כמעשה קוף בעלמא.

מה שתיקחו עמכם

כיוצא בדבר ביאר ב'צור המור' (ד"ה וסע לפי הפסוק), מאי טעמא מצינו בכל המצוות בלשון זו של 'לכם': 'החודש הזה לכם' (שמות יב, ג), 'מקרא קודש יהיה לכם' (שם יב, טו); ללכן פס' וולקן כח), 'שבת שבתון היא לכם' (לעיל טו, לח), 'ולקחתם לכם' (ללכן פס' טו, טו); 'והיה לכם לציצית' (נמצה טו, לו), 'ועתה כתבו לכם' (דברים לז, יט), 'וספרתם לכם' דהכא, ועוד רבות כהנה. כי מכל מה שאדם לוקח, סופר, כותב ופועל, אין לו מאומה. הכל משאיר הוא אחריו, ועוזב את העולם בידיים ריקות, בלא לקחת עמו כלום. רק מצוות ומעשים טובים, אלו הדברים אשר אתם אוספים ולוקחים לכם.

וּבִקְצִירְכֶם אֶת קְצִיר אֲרֻצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֶךְ בְּקִצְרְךָ

(ויקרא כג, כב)

שניים קוצרים ואחד מכלה

פתח הכתוב 'בקוצרכם', לשון רבים, וסיים 'לא תכלה' בלשון יחיד. ומאי האי.

כתב החיד"א (תומא אק. ט) על פי כתב יד של רבי משה בירדוגו [הודפס בספרו 'ראש משביר', מהדורת לוד תשע"ו, כאן] שהמשנה (פסח ב, א) אומרת 'קצר חציה ומכר חציה, הלוקח נותן פאה לכל'. שאם הבעלים קצרו רק חציה, אינם חייבים בפאה, אך הלוקח יתחייב בפאה אף על חלק הבעלים הקודמים. זהו שרמז כאן באומרו בלשון רבים 'בקוצרכם', כנגד המוכר והלוקח, וסיים בלשון יחיד, לפי שרק הקונה המכלה לקצור את השדה נאמר בו 'לא תכלה פאת שדך בקוצרך'. הוא זה שחייב בפאה.

מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם (ויקרא כג, לו)

התקדשות בדברי הרשות

אמר ה'תורת חיים' מקאסוב זצ"ל [נלב"ע כ"ה באייר תרנ"ד], אף החלק שהוא 'לכם', הגשמי (פי' בלש טו), גם הוא יהיה 'מקרא קודש'.

